

مفهوم و مصداق:

- ما معنای کلمات را درک می‌کنیم و به همین دلیل به آن‌ها **مفهوم** می‌گویند.
- به افراد یا اشیایی که در جهان مفاهیم بر آن‌ها صدق می‌کند، **مصداق** می‌گویند.

مفاهیم جزئی و کلی:

- مفهوم جزئی مفهومی است که فقط بر **یک مصداق قابل انطباق** است. (سؤال ۱۱۸)
- مفاهیم جزئی شامل (۱) **اسامی خاص**، (۲) **مصادیقی** که با این و آن مشخص می‌شوند و (۳) **کلمات** از حیث **لفظانند**. (سؤال ۱۱۲)
- مفهوم کلی مفهومی است که **قابلیت انطباق** بر **مصادیق متعدد** را داراست.
- به جز اسامی خاص و مفاهیمی که با این و آن مشخص شده‌اند، تمامی مفاهیم **کلی** اند. (سؤال ۱۱۱)

رابطهٔ مصادیق دو مفهوم کلی (نسب اربعه):

- نسب اربعه تنها می‌تواند در خصوص مفاهیم **کلی** باشد.
- اگر مصادیق دو مفهوم کاملاً بر هم **منطبق** باشند، این رابطه را **تساوی** می‌نامند. دایره این دو مفهوم کاملاً منطبق بر یکدیگرند. یعنی اینکه هر الف ب است و هر ب الف است.

- اگر مصادیق دو مفهوم **هیچ انطباقی** با یکدیگر نداشته باشند و با یکدیگر ناسازگار باشند، آن رابطه را **تباين** می‌نامند. دایره این دو مفهوم هیچ اشتراکی با یکدیگر ندارند و کاملاً از یکدیگر جدااند. یعنی هیچ الف ب نیست و هیچ ب الف نیست. (سؤال ۱۲۸)

- اگر مصادیق یک مفهوم **عام تر** از دیگری باشد و تمامی **مصادیق مفهوم دیگر** را دربرگیرد و مصادیق **مخصوص** خود را دارا باشد، آن رابطه را **عموم و خصوص مطلق** گویند. شکل این دو مفهوم به صورت دایره‌ای در دایرهٔ دیگر مطرح می‌شود. یعنی اگر الف مفهوم خاص و ب مفهوم عام باشد، می‌توان گفت، هر الف ب است، بعضی ب الف است و بعضی ب الف نیست. (سؤال ۱۲۱)

- اگر دو مفهوم **مصادیق مشترکی** داشته باشند و در عین حال هر کدام **مصادیق مخصوص** خود را داشته باشند رابطه بین این دو مفهوم **عموم و خصوص من وجه** است. این رابطه به صورت دو دایره است که یکدیگر را قطع می‌کنند. یعنی، بعضی الف ب است، بعضی الف ب نیست، بعضی ب الف است، بعضی ب الف نیست. (سؤال ۱۳۹)

- برای تشخیص رابطه بین دو مفهوم کلی، با چند پرسش به راحتی می‌توان رابطه آن‌ها را مشخص کرد.
- آیا هر الف ب است و هر ب الف است؟ اگر جواب مثبت بود آن رابطه تساوی است و اگر نبود سراغ پرسش‌های بعدی می‌رویم.
- آیا هیچ الف ب نیست و هیچ ب الف نیست؟ اگر جواب مثبت بود آن رابطه تباین و گرنه سراغ مرحله بعدی می‌رویم.
- در این مرحله روابط عموم و خصوص من وجه را سؤال میکنیم، یعنی این که بعضی الف ب است، بعضی ب الف است و اگر جواب مثبت بود من وجه و اگر منفی بود آن رابطه عموم و خصوص مطلق است.

طبقه‌بندی مفاهیم:

- هنگامی که مفاهیمی را طبقه‌بندی می‌کنید، وجوه اشتراک آن‌ها با مفاهیم مشابه و وجوه افتراق آن‌ها با مفاهیم غیرمشابه را مشخص می‌کنید.
- در این گونه دسته‌بندی‌ها از مفهومی عام آغاز می‌کنیم و به مفهومی خاص می‌رسیم.
- در یک طبقه‌بندی درست لازم است هر طبقه از مفاهیم با مفاهیم زیرمجموعه خود در طبقه دیگر رابطه عموم و خصوص مطلق داشته باشند. همچنین اقسام مختلف یک مفهوم باید با یکدیگر رابطه تباین داشته باشند. (سؤال ۱۰۸)

مرجع	الف) درست و نادرست بودن عبارات زیر را مشخص کنید.
اسلامشهر، صدیقه طاهره (س) دی ۱۴۰۲ (۶۰ بار تکرار) صفحه ۲۳ کتاب درسی	۱۰۴. در رابطه عموم و خصوص من وجه دو مفهوم بر یکدیگر منطبق‌اند.
زاهدان، شهید باهنر دی ۱۴۰۲ (۶۰ بار تکرار) صفحه ۲۳ کتاب درسی	۱۰۵. در عموم و خصوص مطلق یک مفهوم عام‌تر و دیگری خاص‌تر است.
گهواره، امام خمینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۵۵ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۰۶. اگر این یا آن بر سر مفهومی بیاید آن مفهوم جزئی است.
اسلامشهر، شیخ کلینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۵۵ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۰۷. مفهوم کلی همیشه بیش از یک مصداق دارد.
بجنورد، شاهد نجابت دی ۱۴۰۲ (۵۱ بار تکرار) صفحه ۲۴ کتاب درسی	۱۰۸. مفاهیم یک طبقه باید با یکدیگر رابطه تساوی داشته باشند.
تاکستان، امام خمینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۳۹ بار تکرار) صفحه ۲۳ کتاب درسی	۱۰۹. در عموم و خصوص من وجه، هر مفهومی از جهتی عام و از جهتی خاص است.
قروه، میثاق دی ۱۴۰۲ (۳۵ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۱۱۰. به افراد یا اشیایی که در جهان به مفهوم صدق می‌کند، مصداق می‌گویند.
اردبیل، سید یونس اردبیلی دی ۱۴۰۲ (۳۱ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۱۱. «این» و «آن» به تنهایی مفهوم جزئی‌اند.
تایباد، شهید سلیمانی دی ۱۴۰۲ (۳۱ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۱۲. عبارت «همین یوز ایرانی ارتفاعات البرز» یک مفهوم جزئی است.
کرج، شاهد شهید پناهی دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار) صفحه ۲۲ کتاب درسی	۱۱۳. بین دو مفهوم علی و انسان رابطه عموم و خصوص مطلق وجود دارد.
اسلامشهر، شیخ کلینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۲۴ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۱۴. خدا یک مفهوم جزئی است.

مرجع	(ب) جاهای خالی را با عبارت مناسب تکمیل کنید.
اسلامشهر، شیخ کلینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۲۸ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۱۱۵. به افراد یا اشیایی که یک مفهوم بر آن‌ها صدق می‌کند ..... می‌گویند.
بجنورد، هیات امنایی تلاش دی ۱۴۰۲ (۲۷ بار تکرار) صفحه ۲۴ کتاب درسی	۱۱۶. در طبقه‌بندی مفاهیم هر مفهوم از یک طبقه با مفهوم طبقه بالاتر خود رابطه ..... دارد.
کرج، شاهد شهید پناهی دی ۱۴۰۲ (۲۵ بار تکرار) صفحه ۲۴ کتاب درسی	۱۱۷. در طبقه‌بندی مفاهیم، مفاهیم یک طبقه باید با یکدیگر رابطه ..... داشته باشند.
ساری، فرزندگان ۲ دی ۱۴۰۲ (۲۴ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۱۱۸. مفاهیم ..... قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد.
سیب و سوران، فاروق اعظم سیب دی ۱۴۰۲ (۲۴ بار تکرار) صفحه ۲۳ کتاب درسی	۱۱۹. نسب اربعه تنها میان مفاهیم ..... برقرار است.
سراوان، شهید بهشتی دی ۱۴۰۲ (۲۱ بار تکرار) صفحه ۲۴ کتاب درسی	۱۲۰. در طبقه‌بندی مفاهیم از مفهومی ..... آغاز می‌کنیم و به مفهومی ..... می‌رسیم.
یزد، هماهنگ منطقه دی ۱۴۰۲ (۲۱ بار تکرار) صفحه ۲۳ کتاب درسی	۱۲۱. بین دو مفهوم گل و قرمز رابطه ..... برقرار است.
اردبیل، سید یونس اردبیلی دی ۱۴۰۲ (۲۰ بار تکرار) صفحه ۲۳ کتاب درسی	۱۲۲. وقتی دو دایره یکدیگر را قطع می‌کنند، میان آن‌ها رابطه ..... برقرار است.
یزد، شاهد شهید حیدری دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار) صفحه ۲۰ کتاب درسی	۱۲۳. مفهومی که قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد مفهوم ..... است.
ایلام، فضیلت دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۲۴. به‌جز اسامی خاص و مفاهیمی که با این و آن مشخص شده‌اند تمام مفاهیم ..... هستند.
رفسنجان، شهید انصاری دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۲۵. ماه مفهوم ..... و زهره مفهوم ..... است.

مرجع	(پ) گزینه صحیح را انتخاب کنید.
راور، فضیلت دی ۱۴۰۲ (۲۳ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۲۶. هر یک از مفاهیم «امام اول - مولود کعبه - این پسر بزرگ خانواده - خدا» به‌ترتیب ..... است. (۱) کلی - کلی - جزئی - کلی (۲) کلی - کلی - جزئی - کلی (۳) کلی - جزئی - جزئی - جزئی (۴) جزئی - کلی - جزئی - جزئی
بابل، مهرآفرین دی ۱۴۰۲ (۳۱ بار تکرار) صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی	۱۲۷. مفهومی که می‌تواند مصادیق متعدد داشته باشد مفهوم ..... مانند ..... (۱) کلی - الله (۲) جزئی - این میز (۳) کلی - درخت (۴) جزئی - پسران بزرگ
لار، فرزندگان دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار) صفحه‌های ۲۲ و ۲۳ کتاب درسی	۱۲۸. بین مفاهیم «دانش بشری - تصدیق» و «تصور و تصدیق» و «رنگ و سبز» به‌ترتیب رابطه‌های ..... وجود دارد. (۱) عموم و خصوص مطلق - تباین - عموم و خصوص من‌وجه (۲) عموم و خصوص مطلق - عموم و خصوص من‌وجه - عموم و خصوص مطلق (۳) عموم و خصوص من‌وجه - تباین - عموم و خصوص مطلق (۴) عموم و خصوص مطلق - تباین - عموم و خصوص مطلق

۱۲۹. نسبت میان ایرانی و دانشجو برابر است با نسبت میان .....

سیزوار، فرزنانگان
دی ۱۴۰۲ (۳۰ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۲ و ۲۳ کتاب درسی

- (۱) ایرانی و تهرانی
(۲) دانشجو و کارمند
(۳) زن و مادر
(۴) دانش‌آموز و دانشجو

۱۳۰. در کدام گزینه همه موارد به کار رفته جزئی است؟

سیب و سوران، بلال هیدوج
دی ۱۴۰۲ (۲۷ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

- (۱) حسن، واجب‌الوجود، مشهد
(۲) کتاب این خانه، فردا، تهران
(۳) پایتخت ایران، سعدی، ضامن آهو
(۴) این کتابخانه، امروز، رستم

۱۳۱. اقسام مختلف یک مفهوم با یکدیگر رابطه ..... و هر طبقه از مفاهیم نسبت به مفاهیم زیر

قیروکارزین، اقبال
دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار)
صفحه ۲۴ کتاب درسی

- طبقه خود رابطه ..... دارند.
(۱) تباین - عموم و خصوص مطلق
(۲) تباین - عموم و خصوص مطلق
(۳) تساوی - عموم و خصوص مطلق
(۴) عموم و خصوص مطلق - تباین

۱۳۲. در کدام گزینه همه مفاهیم کلی‌اند؟

نظرآباد، عفاف
دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

- (۱) این خانه - شکل سه ضلعی - حیوان - کتاب
(۲) شهر - تضاد - قله دماوند - کتاب آسمانی
(۳) دایره - مسلمان - ناطق - شجاعت
(۴) تهران - عدالت - معلم - سفید

مرجع

(ت) هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از عبارات سمت چپ اشاره دارد.

۱۳۳. عبارات سمت راست به کدام یک از موارد سمت چپ مرتبط است؟

سیزوار، فرزنانگان
خرداد ۱۴۰۲ (۱۱ بار تکرار)
ترکیبی

- الف) سیندرلا
ب) تعریف و استدلال
ج) امام هشتم
د) ایرانی و کارگر
ه) باب اسفنجی و انیمیشن
و) اسب و حیوان شیهه کشنده
ز) خاک و جسم
(۱) عموم و خصوص مطلق
(۲) کلی
(۳) عموم و خصوص من وجه
(۴) تباین
(۵) جزئی
(۶) تساوی

مرجع

(ث) مفاهیم و اصطلاحات زیر را تعریف کنید.

بابل، مهرآفرین
دی ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۳۴. مفهوم جزئی:

کرج، شاهد شهید پناهی
دی ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار)
صفحه ۲۰ کتاب درسی

۱۳۵. مصداق:

۱۳۶. عموم و خصوص مطلق:

بجنورد، شهدای غزه
دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار)
صفحه ۲۲ کتاب درسی

۱۳۷. نسبت تباین:

مشهد، امام حسن مجتبی (ع)
دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار)
صفحه ۲۲ کتاب درسی

۱۳۸. نسبت تساوی:

بجنورد، شهدای غزه
دی ۱۴۰۲ (۵ بار تکرار)
صفحه ۲۲ کتاب درسی

۱۳۹. نسبت عموم و خصوص من وجه را با ذکر مثال توضیح دهید.

امل، علامه محمدتقی آملی
دی ۱۴۰۲ (۵ بار تکرار)
صفحه ۲۳ کتاب درسی

ج) پاسخ کوتاه دهید. مرجع

۱۴۰. تعیین کنید مفاهیم زیر جزئی‌اند یا کلی؟

۱) دریای خزر	۲) ضامن آهو
۳) کشور	۴) ایران
۵) مشهد (محل شهادت)	۶) قاتل رئیس‌جمهور ترومن
۷) خلیج فارس	۸) پیامبر خدا
۹) ژاپنی	۱۰) حافظ (حفظ‌کننده قرآن)

باغملک، فضیلت
دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۴۱. در جمله داده شده دو مفهوم کلی و دو مفهوم جزئی مشخص کنید.

«آرین غلامی به خاطر کشورش ایران، در بازی شطرنج با یک اسرائیلی مسابقه نداد»

زابل، ریحانه
دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۴۲. در طبقه بندی مفاهیم از چه طبقه‌ای شروع می‌کنیم و نسبت هر مفهوم با مفهوم طبقه خودش باید چگونه باشد؟

سراوان، حضرت زینب (س)
دی ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار)
صفحه ۲۴ کتاب درسی

۱۴۳. برای مفاهیم کلی زیر یک مثال بیاورید.

- الف) هیچ مصداقی در واقعیت ندارد.
ب) فقط یک مصداق در واقعیت دارد.

باغملک، فضیلت
خرداد، ۱۴۰۲ (۷ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۴۴. با در نظر گرفتن نسبت اربعه، مفاهیم زیر را طبقه بندی کنید.

«خوزستانی، بجنوردی، مشهدی، ایرانی، آسیایی، آفریقایی، انسان»

امل، علامه محمدتقی آملی
دی ۱۴۰۲ (۷ بار تکرار)
صفحه ۲۴ کتاب درسی

۱۴۵. آن چه در عالم خارج مفهوم بر آن صدق می‌کند چه نام دارد؟

زابل، ریحانه
دی ۱۴۰۲ (۷ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۴۶. میان هر یک از مفاهیم زیر چه رابطه‌ای از روابط چهارگانه برقرار است؟

۱) ایرانی - مسلمان	۲) در - دیوار
۳) اسب - اسب آبی	۴) مریخ - سیاره
۵) آب - یخ	۶) کیف - مشکی
۷) رشدکننده - گیاه	۸) شکل قائم‌الزاویه - مثلث
۹) میوه - شیرین	۱۰) مفهوم جزئی - مفهوم بدون مصداق
۱۱) تصور - علم	۱۲) شاعر - انسان

بجنورد، شهید ترابی
خرداد، ۱۴۰۲ (۴ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۲ و ۲۳ کتاب درسی

رضویه، شهد ترابی
دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۲ و ۲۳ کتاب درسی

۱۴۷. با رسم شکل و نوشتن قضایا، روابط مفاهیم زیر را مشخص کنید.

(الف) مسلمان و ایرانی
(ج) سنگ و سبز
(ب) میز و چوبی
(د) شکل سه‌ضلعی و مثلث

کرج، امام حسین (ع)
دی ۱۴۰۲ (۱۷ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۴۸. جزئی یا کلی بودن مفاهیم زیر را مشخص کنید و دلیل آن را بنویسید.

(الف) حیوان ناطق
(ج) خرداد ماه
(ب) مولود کعبه
(د) رستم

باغملک، فضیلت
دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار)
صفحه ۲۳ کتاب درسی

۱۴۹. میان مفاهیم زیر چه رابطه‌ای برقرار است؟ شکل آن‌ها را رسم کنید.

(الف) پرنده و سیاه
(ج) میوه و ترش
(ب) جیوه و فلز مایع
(د) یخ و آب

لارستان، نرجس خاتون
دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار)
صفحه ۲۴ کتاب درسی

۱۵۰. مفاهیم زیر را دسته‌بندی کنید و شرح دهید یک دسته‌بندی مناسب چه ویژگی‌هایی دارد؟

«حقوق - تاریخ - ریاضی - مهندسی - رشته‌های تحصیلی - پزشکی - تجربی - انسانی»

راور، فضیلت
دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۲۰ و ۲۱ کتاب درسی

۱۵۱. تفاوت مفاهیم کلی و جزئی را توضیح دهید.

بیرجند، فرزندگان
دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار)
صفحه ۲۳ کتاب درسی

۱۵۲. برای قضایای زیر چه رابطه‌ای می‌توان فرض کرد؟ برای این روابط مثالی بزنید.

(الف) بعضی الف ب است. هر ب الف است.
(ب) هیچ الف ب نیست. هیچ ب الف نیست.

داراب، امیرکبیر
دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار)
صفحه ۲۴ کتاب درسی

۱۵۳. مفاهیم زیر را طبقه‌بندی کنید و نسبت میان طبقات را مشخص کنید.

«موجودات زنده، انسان، اسب، حیوان، گیاه»

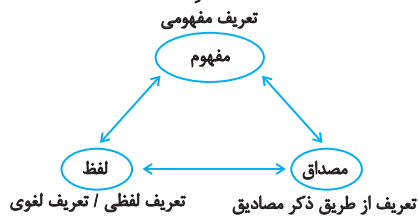
بابل، مهرآفرین
دی ۱۴۰۲ (۱۳ بار تکرار)
صفحه ۲۴ کتاب درسی

۱۵۴. بیان کنید که مفاهیم زیر چه رابطه‌ای با یکدیگر دارند.

(الف) سنگ و سگ
(ج) تفکر و استدلال
(ب) مؤمن و مسلمان
(د) لباس و سفید

اقسام و شرایط تعریف:

در درس اول این مطلب را آموختیم که از طریق **تعریف کردن** به کمک تصوره‌های معلوم به کشف تصوره‌های مجهول دست می‌یابیم. علاوه بر این در درس دوم نیز با سه حیطة **ذهن، زبان و خارج** آشنا شدیم. حال در این درس با سه نوع تعریف که با سه حیطة ذکر شده مرتبط می‌باشند آشنا می‌شویم. برای نشان دادن این مطلب می‌توان چنین شکلی را رسم کرد:

تعریف، کاربرد گسترده‌ای در علوم مختلف دارد؛ زیرا در تمام علوم از اصطلاحات تخصصی ویژه‌ای استفاده می‌شود که به‌طور خاص در آن علم تعریف می‌شوند. برای مثال:

- گشتاور در فیزیک
- قضیه در منطق
- فتوسنتز در زیست‌شناسی
- جلگه در جغرافیا

اگر به زندگی روزمره نیز نگاه کنیم، در بحث و گفت‌وگوی میان دو نفر هم داشتن **تعریفی مشترک** از یک **مطلب** اهمیت دارد. دلیل این مسئله در این است که گاهی اوقات ریشه‌ی اصلی اختلافات به دلیل **مشخص نبودن مفاهیم** و **نداشتن تعریف دقیق** از آن‌ها است. به همین خاطر آموختن شیوه‌ی تعریف صحیح مفاهیم و انواع تعریف، در زندگی انسان اهمیت زیادی داشته و ما را از دچار شدن به خطاهای ذهنی یا همان مغالطات باز می‌دارد.

اقسام تعریف:

۱ **تعریف لغوی:** در این نوع از تعریف، معنای لغوی یک مفهوم یا مترادف‌های آن و یا نحوه شکل‌گیری لغوی آن بیان می‌شود. برای مثال: (سؤال ۱۸۹)

- **طاق‌دیسی:** (۱) به شکل طاق (۲) چین‌خوردگی‌های زمین که به شکل طاق است.
- **فیروزه:** مُعَرَّب پیروزه، از سنگ‌های گران‌بهای معدنی به رنگ آبی آسمانی
- **نداجا:** مخفف حروف نخستین کلمات عبارت «تیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران»

در این نوع تعریف از لغات و اصطلاحات مترادف و آشنا برای شنونده استفاده می‌شود. به تعریف لغوی، **تعریف لفظی** هم می‌گویند.

۲ **تعریف از طریق ذکر مصادیق:** در این تعریف به ذکر نمونه‌ها یا تصاویری از مصادیق مفهوم موردنظر می‌پردازیم. این نوع تعریف در مواردی مناسب است که **بتوان به نحوی مصادیق آن مفهوم را به افراد معرفی کرد**. یعنی تعریف از طریق ذکر مصادیق برای مفاهیم **انتزاعی** و **ذهنی** مناسب نیست. موارد زیر نمونه‌هایی از تعریف از طریق ذکر مصادیق هستند: (سؤال ۱۵۷)

- **کوه:** دماوند، سبلان، اورست و ... کوه هستند.
- **کانی:** تالک، کوارتز، کلسیت، گرافیت و ... را کانی می‌گویند.
- **علائم رانندگی:** به تابلوهایی مثل و علائم رانندگی می‌گویند.

۳ **تعریف مفهومی:** در این نوع از تعریف با دسته‌بندی ویژگی‌های یک مفهوم، ابتدا به ویژگی مشترک آن با سایر مفاهیم مشابه (امر عام) و سپس ویژگی خاص آن (امر خاص یا ویژگی منحصر به فرد)، به تعریف مفهوم موردنظر می‌پردازیم. یعنی تعریف را با مفهوم عام آغاز می‌کنیم و بعد مفهوم خاص‌تر را بیان می‌کنیم. (سؤال ۱۵۵)

به دلیل این که در این تعریف، به تحلیل مفهوم موردنظر می‌پردازیم، آن را تعریف مفهومی می‌گویند.

موارد زیر نمونه‌هایی از تعاریف مفهومی‌اند:

• **کلیسا:** ساختمانی که مسیحیان برای عبادت و دعا به آن جا می‌روند.

• **انسان:** حیوان ناطق

• **جیوه:** فلزی که در دمای طبیعی مایع می‌باشد.

🔗 **ترکیب انواع تعریف با یکدیگر:**

• به دلیل آن که هدف از تعریف کردن، شناساندن مفاهیم و صورهای مجهول برای شنونده است، در بیش‌تر موارد ارائه مجموعه‌ای از چند نوع مختلف از تعریف به معرفی بهتر آن مفهوم کمک می‌کند. این نوع تعریف را، تعریف ترکیبی می‌نامند. برای نمونه: (سؤال ۱۹۵)

• **نبی:** لفظ عربی به معنای پیام‌آور از ریشه «نبا» (تعریف لغوی)، انسانی است که از عالم غیب خبر می‌دهد و معجزه ارائه می‌کند و انسان‌ها را به سوی اطاعت خداوند فرا می‌خواند (تعریف مفهومی). مانند: حضرت ابراهیم (ع)، حضرت عیسی (ع) و حضرت محمد (ص) (تعریف از طریق ذکر مصادیق).

🔗 **شرایط تعریف صحیح:**

• تعاریف باید به‌خوبی مفهوم موردنظر را به ما معرفی کنند. برای مثال به تعریف‌های زیر دقت کنید:

• **اهتداد:** بُعد مفطور در اجسام را می‌گویند.

• **پرفنده:** جاندار تخم‌گذاری که پرواز می‌کند.

• **لوزی:** شکلی که دارای ۴ ضلع می‌باشد.

• از عارفی پرسیدند: جوانمردی چیست؟ پاسخ داد: ترک کام‌جویی. گفتند: کام‌جویی کدام است؟ گفت: ترک جوانمردی.

هر کدام از این تعاریف اشکالاتی دارند. در ادامه برای ارائه تعریف صحیح یک مفهوم به‌خصوص در تعریف‌های مفهومی، نکاتی را ذکر خواهیم کرد.

۱ **واضح بودن:** در تعریف می‌بایست از واژه‌های آشنا برای شنونده استفاده کنیم تا واضح و قابل فهم باشد و نباید از واژه‌های دشوار که شنونده را به اشتباه می‌اندازند استفاده کرد. یعنی باید از مفاهیم روشن‌تر و شناخته شده‌تر استفاده کنیم و از به‌کارگیری الفاظ مبهم، نامأنوس و ابهام و استعاره بپرهیزیم.

• تعاریف زیر شرط واضح بودن را دارا نیستند:

• **خورشید:** سکه طلایی آسمان

• **هوا:** اسطقس شفاف که نور را از خود عبور می‌دهد.

۲ جامع بودن: تعریف باید تمام مصادیق مفهوم موردنظر را در برگیرد و به اصطلاح «جامع افراد» باشد. تعریف زیر جامع نیست: (سؤال ۱۸۳)

• فلز: عنصر هادی الکتریسیته که در دمای معمولی جامد است. (شامل جیوه نمی‌شود).

۳ مانع بودن: تعریف باید تنها بر مصادیق آن مفهوم صدق کند و بر مصادیق مفاهیم دیگر صادق نباشد و در اصطلاح «مانع اغیار» باشد. (سؤال‌های ۱۶۵، ۱۶۶ و ۱۷۸)

تعریف زیر شرط مانع بودن را ندارد:

• اتوبوس: وسیله نقلیه‌ای که مسافران را حمل می‌کند. (قطار و هواپیما هم شامل این تعریف می‌شوند).

گاهی شرط دوم و سوم در کنار هم ذکر می‌شوند و گفته می‌شود که: «تعریف باید جامع افراد و مانع اغیار باشد (جامع و مانع باشد)». یعنی رابطه تعریف با آنچه تعریف می‌شود، از نظر مصادیق تساوی باشد (و نه سایر نسبت‌های چهارگانه).

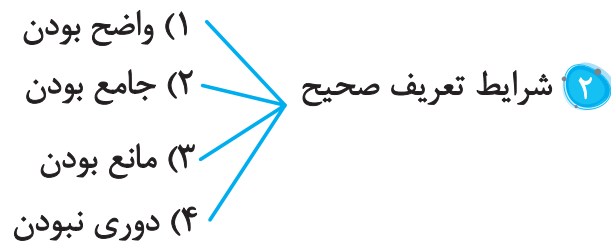
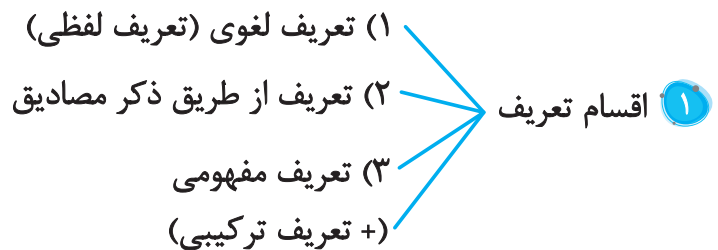
رابطه تعاریف و نسبت‌های چهارگانه را می‌توان به این شکل توضیح داد:

مانع بودن	جامع بودن	شرط‌های دوم و سوم
		نسبت‌های چهارگانه
✓	✓	تساوی
×	✓	عموم و خصوص مطلق
✓	×	
×	×	تباین و عموم و خصوص من‌وجه

۴ دوری نبودن: تعریف یک چیز با استفاده از خودش (تعریف شی به خود) را تعریف دوری می‌نامند که تعریفی نادرست است؛ مانند مثال زیر: (سؤال ۱۸۲)

• زمان: امری که با ساعت که همان ابزار اندازه‌گیری زمان است، سنجیده می‌شود.

● خلاصه مطالب ذکر شده:

کرج، امام حسین دی ۱۴۰۲ (۱۹ بار تکرار) صفحه ۳۱ کتاب درسی	۱۵۵. تعریف را با مفهومی خاص آغاز می‌کنیم و سپس مفهوم عام‌تر را بیان می‌کنیم.
لارستان، نرجس خاتون دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۵۶. رابطه تعریف با آن چه تعریف می‌شود، از نظر مصادیق باید رابطه تساوی باشد.
تاکستان، امام خمینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۱۷ بار تکرار) صفحه ۳۱ کتاب درسی	۱۵۷. در تعریف از طریق ذکر مصادیق، به ذکر نمونه‌ها یا تصاویری از مصادیق آن مفهوم می‌پردازیم.
اشتهارد، حضرت زهرا (س) دی ۱۴۰۲ (۱۷ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۵۸. تعریف باید تمامی مصادیق مجهولی که می‌خواهیم تعریف کنیم را دربرگیرد، یعنی جامع باشد.
زابل، فرزانتگان خرداد ۱۴۰۲ (۱۷ بار تکرار) صفحه ۲۸ کتاب درسی	۱۵۹. گاهی اوقات ریشه اصلی اختلافات ناشی از مشخص نبودن مفاهیم و نداشتن تعریف دقیق آن‌هاست.
مشهد، فرهنگیان دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۰. رابطه تعریف با آن چه تعریف می‌شود باید رابطه تباین باشد.
کرمان، علامه حلی خرداد ۱۴۰۲ (۱۱ بار تکرار) صفحه ۳۴ کتاب درسی	۱۶۱. اگر در تعریف «هلال ماه» بگوییم «گوشواره آسمان»، این تعریف ویژگی جامع بودن را ندارد.
ساوجبلاغ، شاهد امام رضا (ع) خرداد ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۲. تعریف آیین به شی‌ای که نور را منعکس می‌کند درست نیست، زیرا مانع اغیار نیست.
بردسیر، زینبیه دی ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار) صفحه ۳۰ کتاب درسی	۱۶۳. در تعریف لغوی یک مفهوم، نحوه شکل‌گیری لغوی آن مفهوم بیان می‌شود.
داورزن، شهیدداورزنی دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۴. در تعریف «مربع، شکل چهارضلعی است»، تعریف مانع نیست.
داراب، امیرکبیر دی ۱۴۰۲ (۵ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۵. تعریف باید تنها بر مصادیق آن مفهوم صدق کند و در اصطلاح تعریف باید مانع اغیار باشد.

زاهدان، شهید باهنر دی ۱۴۰۲ (۱۹ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۶. تعریف تنها باید بر مصادیق آن مفهوم صدق کند و بر مصادیق مفاهیم دیگر صدق نکند و در اصطلاح ..... باشد.
بهار، امام موسی کاظم (ع) دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۷. در تعریفی که جامع نیست، رابطه مفهوم و تعریف رابطه ..... است.

لار، فرزانهگان دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار) صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی	۱۶۸. اگر در تعریف مثلث قائم‌الزاویه بگوییم «شکل دارای سه ضلع» و در تعریف عملکردگرا بگوییم «پراگماتیست» به ترتیب تعریف ..... و ..... نیست.
زایل، علی‌ابن طالب دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۶۹. تعریف یک چیز با استفاده از خودش را تعریف ..... می‌نامند.
اسلامشهر، نمونه دولتی شیخ کلینی (ره) دی ۱۴۰۲ (۶ بار تکرار) صفحه ۳۱ کتاب درسی	۱۷۰. هنگامی که از وجود اشتراک و افتراق در یک تعریف استفاده نماییم، یک تعریف ..... ارائه داده‌ایم.
اشتهارد، حضرت زهرا (س) دی ۱۴۰۲ (۶ بار تکرار) صفحه ۳۰ کتاب درسی	۱۷۱. سمپاد مخفف حروف نخستین کلمات عبارت (سازمان ملی پرورش استعداد درخشان)، تعریف ..... است.

پ) گزینه صحیح را انتخاب کنید. مرجع

ایذه، سپیده کاشانی دی ۱۴۰۲ (۱۱ بار تکرار) صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی	۱۷۲. در تعریف «مستطیل شکلی چهار ضلعی است که چهار زاویه قائمه دارد.» چه اشکالی وجود دارد؟ (۱) مانع نیست. (۲) جامع نیست. (۳) دوری است. (۴) واضح نیست.
سبزوار، فرزانهگان دی ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار) صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی	۱۷۳. ویژگی‌هایی مانند امر خاص، الفاظ هم‌معنی و مصادق به ترتیب در کدام تعاریف مشخص می‌شوند؟ (۱) تعریف مفهومی - تعریف لغوی - تعریف از طریق ذکر مصادیق (۲) تعریف از طریق ذکر مصادیق - تعریف لفظی - تعریف دوری (۳) تعریف از طریق ذکر مصادیق - تعریف مشترک - تعریف لفظی (۴) تعریف مفهومی - تعریف لفظی - تعریف دوری
بندرعباس سمپاد اسدیور دی ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۷۴. اگر تعریف، مصادیق غیر را دربرنگیرد ..... است و اگر تمام مصادیق مجهول را دربرنگیرد، ..... نیست. (۱) جامع - جامع (۲) مانع - جامع (۳) مانع - مانع (۴) جامع - مانع
مشهد، شهید سیدکاظم رنگرز خرداد ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار) صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی	۱۷۵. اگر در تعریف یک چیز وجه مشابهت و وجه تفاوت آن را بیان کنیم، کدامیک از انواع تعریف را به کار برده‌ایم؟ (۱) لفظی (۲) مفهومی (۳) ذکر مصادیق (۴) لغوی

قم، نمونه دولتی مهدیه
دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار)
صفحه ۳۴ کتاب درسی

۱۷۶. کدام تعریف شرط واضح بودن را داراست؟

- (۱) آتش: عنصری شبیه به نفس
(۲) نهنگ: پستاندار آبی
(۳) خوشرو: هیراد
(۴) سیمرغ: عنقا

بابل، غیرانتفاعی مهرآفرین
دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی

۱۷۷. شرایط چهارگانه تعریف صحیح در کدام یک رعایت شده است؟

- (۱) امتداد: بعد مفطور در اجسام
(۲) جوانمردی: ترک کام‌جویی
(۳) انسان: حیوان ناطق
(۴) ماهی: مهره‌دار آبشش‌دار

بیرجند، فرزانهگان
خرداد ۱۴۰۲ (۷ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی

۱۷۸. تعریف مربع به «شکل چهارضلعی» و تعریف تصور به «یکی از حیطه‌های اصلی منطق»

به ترتیب ..... نیست و ..... است.

- (۱) مانع - بی‌ربط
(۲) جامع - بی‌ربط
(۳) مبهم - جامع
(۴) جامع - مبهم

مرجع

(ت) هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از عبارات سمت چپ اشاره دارد.

سیزوار، فرزانهگان
دی ۱۴۰۲ (۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی

۱۷۹. هر یک از عبارات سمت راست به کدام یک از عبارات سمت چپ مرتبط است؟

- (۱) تعریف انسان به «جسم غمگین»
(الف) تعریف لغوی
(۲) نشان دادن تصویر یک لفظ
(ب) تعریف مفهومی
(۳) بیان معنای لفظ
(ج) تعریف مصداقی

سیزوار، سما
دی ۱۴۰۲ (۵ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۰ تا ۳۵ کتاب درسی

۱۸۰. در ستون زیر هر عبارت را به مفهوم موردنظر ربط دهید. (یک مورد اضافی است).

- (الف) تعریف آب به مایع شفاف و بی‌رنگ
(الف) تعریف لغوی
(ب) نبی: لفظ عربی به معنای پیام‌آور
(ب) تعریف مفهومی
(ج) تعریف انتشارات به انتشارات سمت، قلم‌چی و ...
(ج) مانع نیست.
(د) تعریف قورمه‌سبزی به غذایی خوشمزه
(د) جامع نیست.
(ه) تعریف از طریق ذکر مصداق

مرجع	ث) مفاهیم و اصطلاحات زیر را تعریف کنید.
آمل، تیزهوشان دی ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار) صفحه ۳۱ کتاب درسی	۱۸۱. تعریف مفهومی
قم، هدایت دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۸۲. تعریف دوری
باغملک، فضیلت دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار) صفحه ۳۵ کتاب درسی	۱۸۳. جامع بودن

مرجع	ج) پاسخ کوتاه دهید.
	۱۸۴. اشکال تعاریف زیر را مشخص کنید. (کدام یک از شرایط تعریف را ندارد).
باغملک، فضیلت دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار) صفحه‌های ۲۴ و ۳۵ کتاب درسی	الف) مربع: شکل محدود به چهارضلع ( ) ب) پرنده: حیوانی که پرواز می‌کند. ( ) ج) خورشید: سکه طلایی آسمان ( ) د) زمان: امری که با ساعت که همان ابراز اندازه‌گیری زمان است، سنجیده می‌شود. ( )
کرج، شاهد شهید پناهی دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار) صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی	۱۸۵. انواع تعریف را نام ببرید.
مانه و سملقان، شاهد جنت دی ۱۴۰۱ (۱۳ بار تکرار) صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی	۱۸۶. نوع تعریف‌های زیر را مشخص کنید. الف) انتشارات: سازمانی که فرایند تولید کتاب را برعهده دارد. ب) نداجا: نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ج) مرکبات: میوه‌هایی مانند لیمو و پرتقال و ... را مرکبات می‌گویند.
	۱۸۷. انواع تعریف‌های زیر را مشخص نمایید. الف) انسان: موجودی که دارای قدرت تفکر است. ب) منطق: از ریشه نطق، به معنای سخن گفتن. ج) کتاب درسی: منطق، ریاضی، تاریخ و ... را کتاب درسی می‌نامند. د) صمت: صنعت، معدن و تجارت
بجنورد، دی ۹ دی ۱۴۰۲ (۱۱ بار تکرار) صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی	۱۸۸. شرایط تعریف صحیح را فقط نام ببرید.
تالش، غیردولتی یکان خرداد ۱۴۰۲ (۱۰ بار تکرار) صفحه‌های ۲۴ و ۳۵ کتاب درسی	۱۸۹. نوع تعریف‌های زیر را مشخص کنید. (تعریف لغوی، تعریف از طریق ذکر مصادیق و تعریف مفهومی) الف) اتکا: اداره تدارکات کارمندان ارتش ب) انسان: حیوان متفکر ج) میوه: مانند نارنگی و پرتقال د) کلیسا: ساختمانی که مسیحیان برای دعا و عبادت به آن‌جا می‌روند.
سندج، فرزاتگان ۱ خرداد ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار) صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی	۱۹۰. عیب و ایراد هر کدام از تعریف‌های زیر را بنویسید. الف) کنکور سراسری: آزمونی که در سطح کشور برگزار می‌شود. ب) شعر: آن‌چه شاعر می‌گوید.

بیرجند، فرزاتگان
خرداد ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی

چرام، عفت
خرداد ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی

سواجیلغ، شاهد امام رضا (ع)
خرداد ۱۴۰۲ (۵ بار تکرار)
صفحه ۳۵ کتاب درسی

مرجع

اسفراین، کمال‌الملک
دی ۱۴۰۲ (۱۸ بار تکرار)
صفحه ۳۵ کتاب درسی

اسلامشهر، شیخ کلینی (ره)
دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار)
صفحه ۳۲ کتاب درسی

تاکستان، امام خمینی (ره)
دی ۱۴۰۲ (۱۶ بار تکرار)
صفحه ۳۵ کتاب درسی

یزد، نمونه دولتی رادمنش
دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار)
صفحه ۳۱ کتاب درسی

سنندج، شیخ محمود شلتوت
دی ۱۴۰۲ (۱۵ بار تکرار)
صفحه ۳۱ کتاب درسی

مشهد، امام رضا (ع)
دی ۱۴۰۲ (۱۴ بار تکرار)
صفحه ۳۲ کتاب درسی

تهران، نمونه دولتی سلمان فارسی
دی ۱۴۰۲ (۹ بار تکرار)
صفحه ۳۵ کتاب درسی

سیزوار، فرزاتگان
دی ۱۴۰۲ (۸ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۰ و ۳۱ کتاب درسی

سوادکوه، امام جعفر صادق (ع)
دی ۱۴۰۱ (۸ بار تکرار)
صفحه‌های ۳۴ و ۳۵ کتاب درسی

۱۹۱. دلیل نادرستی دو تعریف زیر را بنویسید.

(الف) منطق: علم آشنایی به گفتار منطقی

(ب) فعل: کلمه‌ای دلالت‌کننده بر زمان گذشته

۱۹۲. اشکال تعاریف زیر را بنویسید. (جامع نیست - مانع نیست - واضح نیست).

(الف) عملگرا: پراگماتیست

(ب) بلبل: پرنده خوش‌آواز

۱۹۳. کدام‌یک از تعاریف ارائه شده برای مثلث، جامع و مانع است؟

(الف) شکل سه زاویه‌ای

(ب) شکل قائم‌الزاویه

ج) پاسخ کامل دهید.

۱۹۴. دوری نبودن تعریف را توضیح دهید. (با ذکر مثال)

۱۹۵. چرا در شناساندن مفاهیم معمولاً از ترکیب انواع تعریف با یکدیگر استفاده می‌کنیم؟

۱۹۶. تعریف باید مانع باشد را توضیح دهید.

۱۹۷. تعریف از طریق ذکر مصادیق در چه مواردی مناسب است؟

۱۹۸. تعریف مفهومی چیست؟ با ذکر مثال توضیح دهید.

۱۹۹. هدف از تعریف کردن چیست؟ چه زمانی می‌توان یک مفهوم را بهتر تعریف کرد؟

۲۰۰. منظور از این عبارت که «رابطه تعریف با مفهوم مجهول باید رابطه تساوی باشد.» را بنویسید.

۲۰۱. نوع تعریف‌های زیر را مشخص کنید.

(۱) انتشارات: جمع انتشار و نشر

(۲) سماط: سفره

(۳) صندلی: وسیله‌ای که از تکیه‌گاه و نشیمن‌گاه تشکیل شده است.

(۴) نزااجا: مخفف عبارت «نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران»

(۵) انسان: حیوانی که دارای قدرت تعقل است.

(۶) گل: به رز، محمدی، سرخ، یاس، نیلوفر و ... گفته می‌شود.

(۷) مسجد: ساختمانی که مسلمانان برای دعا و عبادت و خواندن نماز به آن جا می‌روند.

۲۰۲. شرایط تعریف صحیح را بنویسید.